

הסבר לבחירת נושא מרכזי לחוברת אתרים המגזין 10

נכסי מורשת תרבות וורנקולרית בנויה

חוברת אתרים המגזין 10 היא העשירית במניין החוברות שיצאו לאור על ידי המועצה לשימור אתרי מורשת תרבות בישראל בתמיכתה של הוצאת הספרים דקל. דפדוף בתשע החוברות הקודמות מצביע על השינויים שחלו בתוכן, בבחירת הנושאים הראויים לייצג כל חוברת ובמאמרים ובסקירות שנכללו בכל אחת ואחת.

בגלל חשיבותה של חוברת זו החלטנו לבחור נושא שהוא גם בלב העשייה של המועצה לשימור וגם מעיד על התמורות שחלו בתפיסת שימור מורשת התרבות הבנויה, בעולם ובישראל - מורשת תרבות ורנקולרית בנויה.

במשך שנים מילת התואר ורנקולרי נקשרה באדריכלות ונועדה לתאר מבנים שנבנו "ללא אדריכלים" - שהאדריכל או המתכנן לא ידועים. דגש זה דחף להקמתה של הוועדה המדעית

באיקומוס CIAV International Committee for Vernacular Architect, 1976.

במהלך שנות השבעים בעקבות המחקר המתרחב בנכסים ובנופים המייצגים תרבות יום-יומית נכללו בהגדרה של מורשת וורנקולרית בנויה נכסי תרבות שמייצגים אדריכלות עממית, מבנים שנבנו מחומרים מקומיים לשימוש יום-יומי, בטכנולוגיות מקומיות-עממיות שחלקן עוברות מדור לדור, ושלא נועדו למטרות טקסיות או להנצחה. בנכסים אלה נכללים תשתיות, מבנים חקלאיים ומבני תעשייה. רבים מהנכסים הוורנקולריים הם שכיחים מאוד ולכן אינם נחשבים לייחודיים, אינם זוכים לתשומת לב ומצבם הפיזי ירוד. כך קורה שבמדינות רבות בעולם מתעלמים מחשיבותם ההיסטורית ולא מזדרזים לשמרם. בשלהי שנות התשעים, ההתמקדות בהיבטים חברתיים של מורשת התרבות הבנויה תרמה לשינוי גם ביחס למורשת הוורנקולרית. בשנת 1999 התפרסמה האמנה למורשת התרבות הבנויה הוורנקולרית (Charter on the built Vernacular Heritage), וההצדקה לה הוצגה בפסקה הפותחת: נכסים ורנקולריים מבטאים בצורה הטובה ביותר את תרבותה של חברה, את יחסה לסביבתה, והם עדות לגיוון התרבותי הקיים בעולם (ראו אמנה מצורפת).

לימים, בעקבות העיסוק הגובר במורשת תעשייתית כמו גם בתשתיות, מים ודרכים, ישנן מדינות המרחיבות את ההגדרה של מורשת תרבות וורנקולרית בנויה וכוללת בה סוג זה של נכסים. מורשת תעשייתית כוללת משארים פיזיים בנוף המייצגים את ההיסטוריה של הטכנולוגיה והתעשייה. באלה נכללים אתרי ייצור וכרייה, כמו גם תשתיות כוח ותחבורה. מורשת זו זכתה להארה עם

הקמתה של הוועדה המדעית באיקומוס המתמקדת בה TICCIH, The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage. כך גם בנושא דרכים, CIIC:

International committee on Cultural Routes.

המועצה לשימור אתרי מורשת בישראל פעילה רבות במרחב הכפרי, אך בעיקר ביישובים הכפריים עצמם. היא פעילה פחות באתרי מורשת תרבות הפזורים בשטחים הפתוחים, הכוללים שדות ומטעים ובהם מתקנים חקלאיים. נושא תשתיות הדרכים והמים קרוב ללבה של המועצה ועיסוקה בגלל שרבים מהגשרים, המסילות, התחנות והדרכים הם שרידים שהקמתם היא לאחר 1700, התאריך המבדיל בין 'עתיקה' לאתר מורשת שהמועצה לשימור זכאית להחליט לגבי שימורו.

לאור מידע זה נשמח אם תציעו נושא המתמקד במורשת זו וזכאי למאמר או לסקירה באתרים המגזין 10.

עירית